

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ДО ДІЙ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

Фурманець Б.І.

кандидат психологічних наук, доцент,
Університет цивільного захисту України (м. Харків)

Актуальність визначеної проблеми пояснюється передусім низкою тих об'єктивних і суб'єктивних труднощів, які відчують учасники рятувальної служби і працівники Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи (МНС) під час виконання своїх обов'язків в екстремальних умовах.

В сучасних умовах необхідного цивільного захисту незалежної України психологічна готовність робітників МНС України спрямовується на своєчасне подолання об'єктивних та суб'єктивних морально-психологічних та ситуаційно-кризових труднощів, які мають місце в екстремальних умовах.

До об'єктивних труднощів належать: вивчення та застосування нових систем і засобів цивільного захисту населення; здійснення у складі команди рятувальних дій; постійні вимоги щодо підтримання високої психологічної готовності підрозділів до цивільного захисту. Що стосується суб'єктивних труднощів, то до них належать: надмірна напруженість психіки в умовах регламентованої часом рятувальної роботи; великі фізичні та психічні навантаження, що призводять до тимчасового зниження працездатності; постійне відчуття відповідальності за рішення поставлених завдань. Наприклад, особлива напруженість виникає в умовах надзвичайних ситуацій (НС). Так, аналіз відгуків на випускників з місць роботи показує, що найбільші внутрішні труднощі при рішенні завдань в умовах НС відчували випускники, коли треба було за обмежений час виконати комплекс операцій, діяти в небезпечній обстановці. В їх діях і поведінці спостерігалась невпевненість, викликана

об'єктивними умовами надзвичайної ситуації. Такий стан виникав, наприклад, коли зростала відповідальність за вирішення завдань, потрібне було самостійне прийняття рішень, виникав дефіцит часу в роботі, ускладнювався процес виконання завдань, зменшувався обсяг інформації про дії й завдання, що вирішуються всіма спеціалістами підрозділу.

За даними робітників МНС України, негативний психічний стан був властивий тим ліквідаторам, які не володіють стійкою психологічною готовністю до діяльності в надзвичайній ситуації і не вміють у повній мірі перебороти внутрішні труднощі, що виникли під час ліквідації надзвичайної ситуації.

Найбільш характерні труднощі виникали в осіб при застосуванні теоретичних знань у конкретній практичній справі, вирішенні нетипових питань надання необхідної допомоги, прогнозування можливих жакливих наслідків. Труднощі також виникали: якщо була потреба самостійно усувати наслідки у кризових ситуаціях; при керівництві рятувальниками, старшими за віком; при ускладненні рятувальних робіт; при самостійному виконанні окремих дій та операцій під час ліквідації надзвичайної ситуації.

Такі численні труднощі, відображаючись у свідомості робітника МНС України, мають величезну сковуючу дію на його психіку. Відомо, що чим сильніші зовнішні подразники, тим більша вірогідність негативних наслідків. Стосовно обставин надзвичайної ситуації це означає, що невідомість, миттєвість можуть значно ускладнити виконання завдань робітниками МНС України. Такий вплив зовнішніх подразників обумовлює зростаючу необхідність передчасного формування психологічної готовності у робітників МНС України.

Практика показує, що успіх формування психологічної готовності у курсантів і студентів університету залежить від того, наскільки глибоко усвідомлюється цей процес усіма посадовими особами, викладацьким складом. Викладачі, командири повинні перейнятися розумінням необхідності

обліку та цілеспрямованого формування у майбутніх психологів МНС України стійкої психологічної готовності до дій в екстремальних умовах – найважливішого фактора підвищення самостійності і відповідальності за підтримання боєздатності рятувальних особових підрозділів цивільного захисту України.

Це означає, що, крім гуманітарних і технічних знань, випускник університету повинен мати глибокі психологічні та професійні знання, навички, бути хорошим організатором людей, діючих в надзвичайних ситуаціях.

Вивчення відгуків на випускників, бесіди з учасниками надзвичайних ситуацій і представниками-ліквідаторами показують, що не всі випускники своєчасно «входять у посаду» і виконують у повному обсязі свої функціональні обов'язки, багато з них відчують певні труднощі, не маючи при цьому стійкої психологічної готовності до діяльності в екстремальних умовах. Таким чином, психологічна готовність до дій в НС – найважливіша складова всебічної професійної підготовленості, суттєва передумова успішного виконання завдань цивільного захисту України.

Головною метою складення цієї статті є визначення сутності, змісту, особливостей та умов формування психологічної готовності у працівників і рятувальників МНС України до їх дій в екстремальних умовах (НС).

Виклад основного матеріалу. Передумовою цілеспрямованого формування психологічної готовності до дій в надзвичайних ситуаціях є чітко організована психологічна підготовка, в якій слід виділити загальну та спеціальну. Загальна психологічна підготовка – це комплекс завдань, що вирішуються згідно з умовами надзвичайної ситуації. Спеціальна психологічна підготовка – це навчання курсантів і студентів конкретним практичним діям з урахуванням вимог кризової обстановки. Потрібно підкреслити необхідність розвитку служби психологічного забезпечення відповідно до тих вимог, що висувуються до робітників МНС України характером сучасної рятувальної служби. Головна вимога –

забезпечити високу всебічну підготовленість до ліквідації наслідків кризової ситуації.

Таким чином, складність кризової ситуації потребує від робітників МНС України емоційно-вольової стійкості, психологічної готовності до дій, комплексу професійно-службових якостей. Всі названі параметри складають зміст психологічної

підготовки як невід'ємної частини всієї системи підготовки спеціалістів цивільного захисту України.

Вирішуючи проблему психологічної підготовки, психологія до діяльності в особливих умовах вже випрацювала певні рекомендації, дала необхідні орієнтири. Але ще не можна, на жаль, сказати, що висновки та положення цієї науки повністю використовуються при психологічній підготовці майбутніх спеціалістів МНС України. Це частково пояснюється тим, що не всі командири й викладачі університету мають достатній досвід цієї роботи. Не враховуються і не доводяться до курсантів та студентів накопичені приклади і факти, які з точки зору психології цікаві та вагомі.

При цьому треба виходити з розуміння того, що тільки психологічно підготовлений робітник МНС України здатний в складних, небезпечних умовах діяти розраховано, свідомо, перебороти в собі відчуття страху і розгубленості.

Але як добитися цього? Якими способами виховують у майбутніх спеціалістів ці якості, необхідні їм для безпомилкового виконання своїх функціональних обов'язків в умовах ліквідації надзвичайних ситуацій.

Добитися високої підготовленості до дій в екстремальних умовах можна одним, найбільш ефективним шляхом – психологічним всебічним загартуванням, фундаментом якого є, безумовно, чітко організована психологічна підготовка.

Психологічне загартування формується у процесі всього багатогранного навчання, життя і діяльності курсантів (студентів) на навчальних заняттях з ліквідації надзвичайних ситуацій і під час повсякденної служби. І чим краще, змістовніше організація психологічного загартування, чим

більш обмірковано процес оволодіння своєю спеціальністю – кризисного психолога, тим ефективніше їх психологічний гарт, вище здатність і готовність до дій в екстремальних умовах.

Значення психологічної підготовки полягає не тільки у тому, що вона формує у людини необхідне загартування, а й у тому, що допомагає формуванню всіх видів готовності: психологічної, мотиваційної, вольової та моральної.

Психологічна готовність будь-якого робітника МНС України – це важливий професійний стан його особистості, що характеризує його можливості і здатності вирішувати в екстремальній обстановці складні завдання, швидко адаптуватися в умовах інтенсивної рятувальної роботи. Іншими словами, психологічна готовність – це складний стан рятувника. Мова про нього піде в наступному викладенні матеріалу.

Формування мотиваційної готовності припускає розвиток у рятувника глибокого розуміння важливості цивільного захисту Батьківщини, необхідності оволодіння спеціальністю кризисного психолога, як новим, дуже важливим видом відповідальної діяльності.

Метою формування вольової готовності рятувника є перш за все відпрацювання вміння керувати своєю поведінкою, в тому числі спроможність виявляти цілеспрямованість та наполегливість в боротьбі за подолання труднощів в ході подолання надзвичайної ситуації.

Розвиваючи моральну готовність, командири й викладачі повинні домагатися засвоєння курсантами та студентами тих найбільш суттєвих правил і вимог поведінки при виконанні ситуаційно-кризових завдань, у взаємовідносинах з населенням, які витікають з норм моралі, сприяють укріпленню його психічного стану.

Усі ці види необхідні для відпрацювання всебічної психологічної підготовки майбутніх спеціалістів МНС України. Вони знаходяться у тісній єдності та взаємозалежності, доповнюють та розвивають один одного. Їх облік і розвиток у курсантів і студентів є основою морально-психологічного

загартування та забезпечення успіху в роботі з ліквідації наслідків НС.

Досвід показує, що виконання ситуаційно-кризових дій – найскладніший вид людської діяльності, який піддає жорсткому випробуванню психічні, інтелектуальні та фізичні якості робітника МНС України, його бойову майстерність. Чому? Тому, що екстремальна обстановка – це перш за все випробування на стійкість психіки людини, вона приховує в собі небезпеку для життя інших людей. Екстремальна обстановка може

ускладнюватися незвичним середовищем, руйнівно діяти не тільки на людину, але і на техніку й об'єкти, що виявилися у небезпеці. Це, у свою чергу, може викликати у всіх ліквідаторів та окремих осіб, особливо у слабо підготовлених у психологічному відношенні, почуття страху і невпевненості, переживання, розгубленість і навіть паніку.

Щоб не допустити подібного стану, потрібна психологічна підготовленість і емоційно-вольова стійкість до дій в надзвичайних ситуаціях. Важливо вміти не тільки передбачити соціально-психологічні наслідки екстремальних ситуацій, але і сподіватись на виживання і досягнення перемоги. Успіх цього завдання буде залежати від того, наскільки добре сформувались у рятувальників морально-професійні та психологічні якості. Не змінюється значення і духовного фактора.

На наш погляд, є вірною точка зору Н. Коупленда на врахування основних психологічних факторів, що характеризують настрій людей [7].

До них належать такі: індивідуум повинен вірити в себе; люди повинні вірити у свої сили; підлеглі повинні вірити у свого командира; кожен повинен розуміти, що вболіває за діло своєї країни.

Працівнику МНС України необхідно виходити з того, що психологічна підготовка визначається духовним життям, яке виражається почуттям службового обов'язку, можливістю вірно оцінювати ситуацію і переносити будь-яке випробування. Це

має важливе значення в організаційній і виконавчій діяльності працівника МНС України. Його дії, поведінка повинні бути направлені на швидку, розумну реалізацію своїх психологічних можливостей з урахуванням кризової обстановки.

Сутність психологічної підготовки полягає в розвитку і формуванні у майбутніх працівників МНС України надійної емоційно-вольової стійкості, до виконання завдань в екстремальних умовах.

Наповненість навчально-практичних занять і навчань елементами небезпеки і ризику, моментами подолання реальних труднощів, несподіваностей та новин сприяє розвитку емоційно-вольової стійкості. В загальному плані емоційно-вольова стійкість – це функціональна надійність психіки. Вона зменшує втомленість (часткове зниження працездатності), знімає неуважність (недостатню зосередженість на об'єкті), підвищує змобілізованість психіки в умовах нервової напруженості, забезпечує витримку і самовладання. Треба відзначити, що високе нервове напруження може відігравати подвійну роль. З одного боку, воно необхідне для мобілізації психіки і можливостей рятувальника у складних ситуаціях; з іншого боку, високе нервово-психологічне напруження може бути причиною помилкових дій, невпевненості. Тому, з точки зору сприяння зберіганню у працівників МНС України високої працездатності, важливо, щоб емоційно-вольова стійкість була надійною і відповідала умовам завдання, що виконується, можливостям рятувальника. З цією метою треба постійно формувати різні її сторони за допомогою дотримання основних умов наступного порядку:

1. Формування вміння діяти у складних ситуаціях і здатності знаходити правильний вихід з них, зберігаючи при цьому почуття впевненості і холонокровності.

2. Формування стійкості уваги і вольових якостей шляхом установки на вихід нестандартних умов під час кризової ситуації, проведення тренувань зі спеціальної та психологічної підготовки.

Вирішення всіх питань роботи психолога в умовах НС ґрунтується на глибокому і всебічному знанні складних кризових ситуацій, тих психологічних наслідків, які є причиною слабкої підготовки до виходу із них.

Подолання кризової ситуації – найскладніший вид людської діяльності, який піддає найсуворішому випробуванню переконання, моральні устої, психічні і фізичні якості людей, їх професійну майстерність. Це обумовлено перш за все тим, що кризова ситуація несе в собі небезпеку для життя людини. Вихід із неї потребує граничної швидкості, точності, безпомилковості, надійності і гнучкості мислення.

Динамічність надзвичайних ситуацій ставить вимоги щодо надійності психіки кожного рятівника і особливо психологів – ключових осіб в таких ситуаціях.

В умовах таких ситуацій розміри небезпеки значно збільшуються, форми її впливу на психіку людей посилюються. Реальна небезпека діє на людей не тільки тим, що вона має можливість уражати живу силу, техніку, різного роду рятувальні засоби, але і психологічно. Сильне зруйнування населених пунктів, великі зони пожеж, завали і затоплення, сильні психічні й фізичні навантаження можуть викликати у людей, не підготовлених в психологічному відношенні, почуття страху і невпевненості, прагнення передчасно вийти із зони небезпеки.

Психологічний фактор за таких умов ведення дій з ліквідації надзвичайних ситуацій набуває особливого значення. Успішно виконують поставлені завдання ті рятівники, які володіють перш за все високою емоційно-вольовою стабільністю, психологічною готовністю до дій і комплексом психолого-професійних якостей.

Знаючи психологічні особливості діяльності в екстремальних умовах, можна більш конкретно визначити шляхи та засоби формування психологічної готовності в осіб рятувальної служби.

Психологи підкреслюють, що дуже сильно діє на психіку людини раптовість та зв'язана з нею відсутність інформації про те, що сталося, та необхідність швидких дій [3; 6].

Що таке раптовість? Психологи вважають, що це – неочікувана кризова ситуація, котра з'являється перед людиною і потребує швидких відповідних дій, але до яких вона не дуже підготовлена. Будь-яку неочікувану подію, котра не викликає потреби у виконанні таких дій, можна майже не брати до уваги [4; 5].

Існує така закономірність: чим більша несподіваність, тим сильніша небезпечність. У свою чергу, чим небезпечніша раптовість для людини, тим більші її негативні наслідки, особливо якщо людина недостатньо загартована психологічно.

Раптовість використання підручних засобів у боротьбі зі стихійним лихом, швидкоплинність та висока напруженість надзвичайної ситуації не дозволяють поступово звикати до несподіваності. Тому ми так докладно говоримо про сутність, причини та наслідки раптовості та про те, як можна уникнути негативних наслідків.

Кожен з таких наслідків сприймається особливо важко. Раніше вже зазначалось, що людина, захоплена зненацька, розгублюється, є бездіяльною деякий час, хоча і не довго, однак достатньо для появи психічної напруженості. Щоб цього не сталося, потрібна своєчасно сформована психологічна готовність до дій в надзвичайних ситуаціях.

Психологи вважають, що стан, викликаний передчуттям невідомої загрози, що наближається, особливо якщо людина відчуває її досить довго, змушує думати про безпеку, ще дужче пригнічує психіку, справляє на неї деморалізуючий, розслабляючий вплив, а тому більш відбивається на працездатності. Цього можна уникнути, якщо рятувальник буде чітко знати складність поставленого завдання та психологічно підготовлений до його виконання.

Однією із серйозних причин невпевненості у своїх силах є довге очікування зіткнення з небезпекою, від якої людина відчуває велике психологічне навантаження. В народі кажуть,

що нема нічого гіршого, ніж чекати або наздоганяти. Звичайно, очікування очікуванню – різниця. Одна справа, коли ми, скажімо, зустрічаємо на вокзалі поїзд, що запізнюється, або в аеропорту літак. І зовсім інше, коли ми чекаємо зіткнення з небезпекою, бо в цьому випадку під загрозою опиняється наше здоров'я, а ще гірше і життя. Якщо нами небезпека усвідомлюється, то треба мати й усвідомлену психологічну підготовку до дій в небезпечній ситуації.

Причиною невпевненості може бути також перенапруженість, стомленість. Стомлена людина гірше орієнтується в умовах, що виникають, легше піддається впливу негативних факторів. Вона має невпевнену, в'ялу ходу, непотрібні, зовсім зайві рухи. Стомленість виявляється і в тому, що знижується швидкість мислення, гострота зору і слуху. Погіршується її загальний стан психіки, настрої. З'являється бездушність, апатія, невтриманість.

Психологічно загартований рятівник має змогу віддаляти наступ стомленості, котра призводить до зниження надситуативної активності, а також мати бажання швидко поповнити та відновити витрачені фізичні та психічні сили.

Досвід свідчить, що поведінка працівника МНС України в небезпечних умовах багато в чому залежить від його психологічної готовності до виконання конкретного завдання, від того, наскільки глибоко він розуміє своє значення в загальній справі підрозділу. Якщо рятівник підготовлений добре, то він зможе, коли треба, приймати вірне рішення і планувати свої дії. У нього закріплюється почуття впевненості в успіху, в перемозі.

Вміння психологічно підготувати себе до дій, пов'язаних з ризиком і небезпекою, для працівників МНС України має особливе значення. Це дозволяє краще продумати свої дії, частково, а то й повністю звільнитися від необґрунтованих думок, непотрібних психологічних навантажень, котрі породжують невпевненість, деморалізують волю рятувальника.

Треба підкреслити, що соціальна та психологічна готовність тісно взаємозв'язані, взаємообумовлені. Це єдиний

процес розвитку у працівників МНС України високих соціальних, психологічних якостей, що забезпечують виконання завдань з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації. Однак в цьому єдиному процесі психологічна готовність є головною, тому що, як уже підкреслювалось вона визначає такі психологічні якості, котрі допомагають рятувальникам успішно виконувати складні завдання в напружених і небезпечних ситуаціях, стійко переносити найсуворіші випробування. Мова йде про формування у рятувальників високої стійкості, мужності й відваги, самовладання, змоги діяти у надзвичайній обстановці самовіддано, активно проявляти ініціативу і винахідливість, вміло використовувати засоби виходу живим й здоровим з неї.

В попередній частині викладеного матеріалу відмічалось, що одним з основних напрямків психологічної підготовки є формування у працівників МНС України, перш за все психологічної готовності до діяльності в екстремальних умовах.

Із аналізу наукових праць М.І. Д'яченка, Л.О. Кандибовича, В.О. Пономаренко, М.С. Корольчука, В.М. Крайнюка, О.В. Тимченка, В.В. Ягупова можна визначити сутність і значення психологічної готовності як важливої умови своєчасної адаптації до екстремальних умов осіб рятувальної служби [3; 4; 5; 6]. Стає очевидним, що вона проявляється як стійкий психологічний стан, що, в певний час, не являючись якістю особистості, може характеризувати її ставлення до подолання небезпечної ситуації.

Слід підкреслити, що психологічна готовність – це вироблений настрій особи рятувальника, здатного якісно виконувати покладені на нього обов'язки, виражати позитивне відношення до служби, до своєї спеціальності, до тих вимог, які до нього висуваються. При цьому глибоко усвідомлювати велику значущість і складність праці і обов'язку працівника МНС України.

Практика свідчить, що сформована на вищому рівні психологічна готовність до діяльності в екстремальних умовах є активною, творчою і відповідальною умовою повного виконання поставлених завдань з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

Спираючись на практику, слід визначити три основних етапи розвитку психологічної готовності до дій в НС у рятівників з урахуванням необхідного психолого-професійного впливу досвідчених працівників МНС України.

Перший етап – початковий розвиток психологічної готовності (до 2-х місяців праці). Він характеризується входженням молодих людей у нову соціально-захисну роль рятівника, створенням умов, забезпечуючи набуття початкових психолого-спеціальних знань, умінь, відповідно до вимог, відповідальної рятувальної служби.

Другий етап – зміцнення психологічної готовності до служби (від 2-х до 3-х місяців), який відзначається позитивним відношенням до рятувально-професійної спрямованості, наполегливого освоєння своєї спеціальності і набуттям потреби діяти самовіддано і винахідливо.

Третій етап – подальший розвиток (удосконалення) психологічної готовності до служби (від 3-х до 5-ти місяців). На цьому етапі може виявлятися активне прагнення до самостійного, ініціативного і відповідального виконання обов'язків рятівника.

Психологами-дослідниками встановлено, що залежно від відпрацьованості і сформованості низки основних показників психологічної готовності, вона може мати такі рівні: високий, середній, недостатній [1; 2; 3].

Показниками психологічної готовності визначені наступні: прагнення до активних, практичних дій в надзвичайній ситуації; почуття відповідальності за свою всебічну підготовленість; поінформованість про особливості діяльності в екстремальних умовах; настрої на подолання труднощів в умовах небезпеки.

На основі якісної та кількісної оцінки цих показників, керівник підрозділу може визначити рівень психологічної готовності до дій в надзвичайній ситуації.

Наприклад, високий рівень психологічної готовності до дій в НС характеризується: стабільною активністю до набуття знань, навиків і умінь зі своєї спеціальності; бажанням

удосконалювати важливі психолого-професійні якості; відповідальним ставленням до психологічного загартування; свідомою орієнтацією щодо виконання обов'язків; впевненістю у досягненні професійної майстерності; прийняттям і виконанням настанови на активні цілеспрямовані дії.

Середній рівень психологічної готовності характеризується: неповною стабільною наполегливістю у набутті необхідних знань, якостей і перевірки їх на практиці; непостійною активністю на підготовчих заняттях; нестійким прагненням у досягненні майстерності; недостатньою впевненістю у самостійних діях у кризових ситуаціях; нечіткою настановою на переборення труднощів; недостатнім прагненням до результату дій.

Недостатній рівень психологічної готовності слід аналізувати з урахуванням: епізодичних проявів самостійності в навчанні та практичній роботі; відсутності бажання удосконалювати психолого-спеціальні якості, уміння і навички; невміння долати труднощі в надзвичайних ситуаціях.

У психології розрізняють основні елементи структури психологічної готовності: пізнавальний (розуміння службових завдань і своїх обов'язків, усвідомлена оцінка їх соціальної значущості, бажання глибше оволодіти своєю спеціальністю психолога і рятувальника); мотиваційний (прагнення стати професійним спеціалістом, бажання досягти поставленої мети, вираження інтересу до служби, потреба досягти успіху); емоційний (почуття підвищеної відповідальності за успіх загальної справи, впевненість у своїх силах, любов і прив'язаність до своєї професії, почуття задоволеності при подоланні загрозливої ситуації; вольовий (мобілізування сил на якісне виконання службового обов'язку, вміння управляти собою, зосередженість, наполегливе подолання труднощів).

Вказані елементи структури психологічної готовності до діяльності проявляються у тісному зв'язку одного з іншим і в єдиному комплексі складають її зміст.

Таким чином, можна визначити, що психологічна готовність до діяльності – це складний структурний стан, внутрішня настроєність людини на стійку поведінку, впевнене

застосування знань, умінь, якостей на практиці, свідомо активна діяльність.

Практика свідчить, що психологічна готовність набуває вищого рівня, якщо своєчасно надається настанова людині на наступну дію чи поведінку.

«Настанова особистості, – писав вчений-психолог С.Л. Рубінштейн, – це зайнята особистістю позиція, настроєність у відношенні до мети, що стоїть перед нею, відбивається в мобілізованості і готовності до діяльності, направленої на її здійснення» [7]. Настанова – це важливий елемент початку формування психологічної готовності.

Ураховуючи особливості рятувальної служби, специфіку підготовки рятувальників, можна стверджувати, що формування психологічної готовності здійснюється за такими умовами, як: надбання професійної майстерності, тобто сукупності спеціальних знань, навичок, умінь і якостей, потрібних для впевненого виконання дій в екстремальних умовах; створення настанов на закріплення повних уявлень про завдання рятувальної служби: подолання об'єктивних і суб'єктивних її труднощів; удосконалення психічних пізнавальних та вольових процесів, а також психічних станів, що дозволяють діяти впевнено в надзвичайних ситуаціях.

Особливість формування психологічної готовності у рятувальників складається із правильних уявлень, які вимагаються спеціальністю, успішного формування професійної спрямованості, відбиття у свідомості і діях рятувальників як спеціалістів службового обов'язку щодо цивільного захисту України.

Висновки. Таким чином, викладений матеріал дозволяє зробити такі основні висновки:

1) психологічна готовність працівників МНС України є цілеспрямованим процесом, у ході якого формується у них емоційно-вольова стійкість, морально-психологічні якості, необхідні для більш успішного рішення основних завдань в екстремальних умовах;

2) основною частиною сформованої професійної підготовки є психологічна готовність до діяльності і служби працівників МНС України. Вона дозволяє активно і ефективно використовувати власні можливості при вирішенні завдань рятувальної служби;

3) удосконалення психологічної готовності як загального процесу професійної підготовленості, вимагає планової, цілеспрямованої навчальної і психолого-виховної діяльності усіх посадових осіб Університету цивільного захисту України.

Література

1. Граневская Р.М. Элементы практической психологии. 2-е изд. – Л.: ЛТУ, 1988.-560с.

2. Левитов Н.Д. О психологических состояниях человека. - М.: Просвещение, 1964.-398с.

3. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А., Пономаренко В.А. Готовность к деятельности в напряженных ситуациях. Психол. аспект. – Мн.: Изд-во «Университетское», 1985-206с.

4. Ягупов В.В. Військова психологія: Підручник. – Київ: Тандем, 204.-656с.

5. Корольчук М.С., Крайнюк В.М. Соціально-психологічне забезпечення діяльності у звичайних та екстремальних умовах. – Київ: «Ника-Центр», 2006.-400с.

6. Тимченко А.В. Психогении в экстремальных условиях. Боевая психологическая травма и методы ее коррекции. Методическое пособие. – Харьков, 1995.-91с.

7. Фурманець Б.І. Основи військової психології. Навч. посібник. – Харків: ХВУ, 20004.-219с.

<http://nuczu.edu.ua/>